

שאלה ג'

אם במקום פיקו"נ מותר להתחפש שיחשבו שהוא עכו"ם ולעשות כמעשיהם ואם אמור, אם יחזרו בתשובה וחזרו לכלל ישראל, אם מותר לקבלם בלי קבלת נזיפת.

נשאלתי בגיטו קובנה אם א) מותר לברוח אצל כומרי עכו"ם ולהיות אצלם בתור גוי ולעשות ככל מעשיהם משפה ולחץ כגון לשאת השתי וערב ולילך לבית התפלה שלחם וכו' האם הוא בזה כמורה בעכו"ם? ב) האם מותר לישראל לברוח לעכו"ם לעבוד אצלו ולומר לו עליו שהוא עכו"ם ולעשות כמעשיהם

הנ"ל :

ג) האם מותר לישראל לעזוב הגיטו ולדור מחוץ החומה ע"י שקנה פספורט על שם עכו"ם ונתן תמונתו

בתוכו כדי להציל עצמו?

ביאור השאלה :

כתב המתנר בשו"ע יו"ד סי' קנ"ז סעיף ג' שאסור לומר שהוא עכו"ם כדי שלא יהרגוהו אבל לשנות מלבושו שלא יכירוהו שהוא יהודי נשעת הגזירה מותר כיון שאינו אומר שהוא עכו"ם. ונסעיף ג', מי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עכו"ם ולהציל עצמו. ונ"ט ס"ק י"א מנאר שגאס לא יעשה שום מעשה רק נצטו ואל תעשה ח"ו זה אלא הרחקת הנזק ומותר צפקות נפש. מנאל מנאר שמוותר לברוח לבית עכו"ם וגם לעבוד אצל עכו"ם ולהנצל ע"י רק נצטו ואל תעשה שלא יעשה כמעשיהם וגם לא יאמר שהוא גוי, אבל נקום ועשה כמו נשאלה ח' ונ' לשאת השתי וערב וכו' מנאר דאסור.

ועל דבר שאלה הנ"ל אם מותר לקנות פספורט של עכו"ם, יש לדון ח' צענא קניית הפספורט ונ' להראות אותו צעת זרה ולהנצל ע"י צמה שיחשבו שהוא עכו"ם. ונראה דהנה הרמז"ם נספר המנות (מורה נ"ו) כתב ח"ל: ד' שאנו לקדש את שמו והוא שאמרו ונקדשתי בתוך צנ"י וענין זאת המצוה שאנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמיתית בעולם שלא נפחיד צהיזק שום מזיק. ואע"פ שגא עלינו ונכריה לנזק מומנו לרפתנו שלא נשמע אליה, אבל ממסור עצמינו למיתה ולא נמעהו לחשוב שכפרנו. אע"פ שלצותינו מאמינים צו יתעלה, עכ"ל. מנאר צפירוש שמתחייב למסור עצמינו למיתה חפ"י צאופן שהוא מאמין צהקנ"ה רק, מתעה" לעכו"ם שיחשוב שכופר ח"ו צהקנ"ה. ולכאורה צנ"ד שקונה הפספורט חף שהוא אללו רק להציל עצמו ואינו מודה צעכו"ם אולם הוא מטעה צזה את העכו"ם שחושבים שהוא כופר ח"ו. אולם לא דמי צ"ד לדי הרמז"ם דהלא צנ"ד אללו מי שקונה הפספורט, הלא העכו"ם יודע שהוא אינו מודה צעכו"ם כלל רק הוא ענה ותחבולה להנצל ע"י, מנאל דענא הניית הפספורט אינו שום איסור.

אולם צנוגע להראות את הפספורט צעת זרה לכאורה יש לאסור ולדמות למה שהציטנו חסה"מ להרמז"ם דהלא צנוה שמראה את הפספורט חושבים שהוא עכו"ם ומודה לעכו"ם צזה והלא מדי הרמז"ם משמע דאפי' צלא דיבור רק צאופן שהעכו"ם יחשבו שהוא מודה לאמונתם, צכל גוויי אסור. אמנם נראה דלא דמי צכל להחם דאם נאמר כן יקשה לכאורה חסה"מ ח"ל על פסק השו"ע שהציטנו לעיל דאם משנה מלבושו וכדו' צצדים שאינו אומר צפירוש שהוא עכו"ם רק העכו"ם יחשבו כן דמותר. ועכ"ל דל"ד צכל הני תרי מיילי להדדי, דהרמז"ם הלא מיירי צאופן שיודעים שהוא ישראל רק עתה מודה לאמונתם וצזה אסור צכל גוויי דהאיסור צזה הוא לא מצד המעשה שלו שמודה צעכו"ם רק צזהו הדין הוא דונקדשתי ואם המנצ הוא צאופן שהם חושבים רק שישראל מודה לעכו"ם זהו חילול השם, אבל צפסק השו"ע שהציטנו למעלה, שחושבים שהוא עכו"ם מלידה ואינם יודעים צכל שהוא ישראל האיסור שם רק מה שמודה צעכו"ם, וצזה ספיר פסק דהוא דוקא צגוונאל שהוא עושה מעשה. וע"י צש"ך יו"ד סי' קנ"ז סק"ז שהציט להד"מ צשם מהרא"י ח"ל: דאפי' צשעת השמוד אינו אסור אלא כשהעו"כ מכירים אותו ורוצים לכופו לעבור אבל לצנוש צגד העשו כצגדי העו"כ שרי דאז ליכא חילול השם שהרי ח"ו העו"כ מכירין אותו, עכ"ל. וע"ש דשם מיירי צמלבוש זה הוא דכופין לישראל לצנוש אותו וכערקתא דמסאני. הרי כעין הסברא שכתצנו. וא"כ אפשר לומר דאפי' להראות ממי שרי רק אינו אומר צפה שהוא עכו"ם. או אולי חפ"ל דמה שמראה את הפספורט זהו גופא הוי מעשה ואפשר דאסור. וצ"ע.

ב.

ויש להסתפק באלו העוברים ח"ו ע"ז שמפני הסכנה עשו ככ"ל כמעשיהם ואח"כ חזרו לכלל ישראל אם מקבלים אותם בלי שום נזיפה וקבלות או תקנות.

ביאור השאלה:

האלה הוא רוצה לפטור עצמו מהסכנה וזוה לא יחשב עוד כגדר אונס.

וכן ונבואר בנז"ח (מזוה רנ"ו) דזה דווקא אם אנסוהו לעבוד ע"ז משל"כ דאונס לא היה ע"ז רק הוא רוצה לפטור עצמו מהסכנה ע"י שיעבוד ע"ז זוה לא מתפטור ונאונס כיון דלא היה אונס ע"ז עיי"ש. וכן נבואר בנז"ח (סיון ר') דאם האונס היה צלופן שהוא נחר זוה לפטור ונאונס אחר לא מיקרי אונס. ועיי"ש בכתובות ד' ולידרוש לזו אונס שרי בנז"ח ונמהרש"א.

ולפי כל הדברים האלו הנלמדים, נוזל צנידן דין שזעזענו עושה כל הפעולות והוועשים להלל. מהסכנה אפשר שזו לוור דקנסין אותו.

אמנם לפ"ד הונ"ח שם דנפרהסי היינו דווקא תוך עשרה מנכ"י אבל בתוך הרנה עכ"ס לא מיקרי פרהסי אף שגם הם מזהירים על קידוש השם ונ"מ לא ויקרי פרהסי ראינו מזה דאם הוא רק צפני עכ"ס אינו נפרהסי ואינו עובר ומוילא על לאו דלא תחללו וגם אינו עובר על ונ"ע ונקדשתי דהוי כמוו צנעה רק עובר על ונ"ע של ולהצת את ד' דוחיזי לנוסור נפשו וכח עשה דואהצת עיי"ש במכ"ח באריכות. ולאלו שיש להם פספורט הנ"ל הוא רק להראות צעת הצורך להשאלים אותו ולא שכח שיהיה שם עשרה וישראל אפשר דלא קנסין להו, ונ"ע בכל זה.

וזוה לשון הרמב"ם (צפ"ה ה"ד) מהלי יסודי התורה וכל מי שנאמר צו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מולל השם וכ"ו ואע"פ כן מפני שעבר צאונס ואין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממתין אותו צי"ד אפילו הרג צאונס שאין מלקין וממתין אלא לעובר ברכונו וכ"ו ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה דבר עכ"ל. וכן הוא ברמב"ם צפ"כ מהלי סנהדרין ה"ב ו"ל ואע"פ כ שהיה מזוה שיהרג ואל יעבור אע"פ שחלל את השם והוא אנוס אינו נהרג שני ולנערה לא תעשה דבר אזהרה לבית דין שלא יענשו את האנוס, והוא מוסגית הגמרה ע"ז כ"ד. וכ"כ התוס' ר"פ הגזל על יצמתו וצריענ"א עיי"ש. חזקן מזה דצאונס כזה אין עובר רק על מזוה עשה של ונקדשתי אפילו צדנר שיהרג ואל יעבור וכן ונבואר בכתובות הריב"ש (סיון ד') דביאר דמי שעבר על עבירה שצריך להרוג ולא יעבור מ"מ אם הוא זהיר ומתנהג במצות כשאר ישראל הוא ישראל כשר לכל דבר רק עבר על מ"ע של ונקדשתי ככ"ל עיי"ש. חזקן מזה שצאונס אף נמ"ע של קידוש השם אין עליו שום דבר רק שעבר על המצות של ונקדשתי והרי הוא כישראל גמור.

אולם יש לחלק דהרמב"ם והריב"ש מיירי שהאונס הוא כמו כפי שד שזכרתיין אותו וכופין אותו לעשות הדבר ואין לו ענה להמלט מזה אבל בעניינינו שלוקח הפספורט או עושה כמעשיהם ככ"ל הוא אינו עוד אונס גמור רק נמעשיו

שאלה ד'

בענין חנ"ל.

נשאלתי בגיטו קובנה: ישראל שיש לו שם שמשותמע כשם העכרים כמו ששוכיח טובא בין יהודי אשכנז ויש לו פספורט כזה עוד מקודם המלחמה וכעת מפני הסכנה ברצונו לכתוב בתוכו גם האותיות "ר.ק." שהוא ר"ת האמונה שלהם "רוימיש קאטעליש" למען שיחשבו עליו שהוא עכרים האם יש בזה איסור של מודה בעכרים?

ביאור השאלה:

והנה נכידון דידן אפשר לומר דמותר כמו שראיתי נספר תורת חיים. להגאון ר' חיים שור ז"ל על מס' ע"ז. (נדף י"ז) וז"ל נד"ה אי קייפאל לא ספרא. וכי וכזר שמעתי על גדול אחד מהקדמונים ששאלוהו נשעת הגזירה אם יהודי הוא והשיב להם "כן יוד" נלשון אשכנז כסנורים הם הרשעים שמשני להם נלשון אשכנז שאינו יהודי וניצל אזל כוונתו היי נלשון הקודש "כן יוד" אמת וכנים הדברים שהם יהודי ולפי"ז אפשר לומר ג"כ שהיהודי יכוון נעת כתיבת האותיות ק. ר. בפספורט שלו "קייין רוימער" ואפשר להתיר לו ככוונתו זה.

איתא צו"ד סימן קכ"ז נרמ"ל נשם הנימוקי יוסף נפרק הגזל, וז"ל דלע"ג דאסור לומר שהוא עכרים מ"מ שהוא אומר שהוא עכרים והוא הישראל יכוון לדבר אחר וכן אם יכול להטעותם שהם סנורים שהוא עכרים שרי, נתרומת הדשן (סימן קל"ז) והגר"א הראה תקורו נדף (י"ח) צנ"ז. ועיין נפ"י הקונס ענדל דנורא אלא. ובכנסת הגדולה ונהש"ך שם לחלק בין ת"ח לע"ה ובין סככת נפשות והיזק ממנו.

שאלה ה'

אם בקטנים יש חמצוח של קידוש השם.

נשאלתי בגיטו קובנה בימי הרג ואכדן וגזירות נוראות על תפארת מולדתינו עוללים ויונקים וילדי ישראל בג' וד' ניסן תש"ד. תהורים ברצונם להציל את ילדיהם המציאו עצה, שקנו תעודת לידה מעכרים וורקו הילדים תחת בית היתומים של העכרים למען שיחשבו העכרים שהילד המושלך הוא ג"כ עכרים. גם נתנו התורים ילדיהם להכומרים, ולכומרים כתבו שהילדים נשמדו על אמונתם, אם זהו מותר? (ב) אם מותר ליתן הילדים לעכרים שיטמנם עד אחר המלחמה והמפלה של היטלר ימ"ש, באופן שיש ספק אם ישארו התורים בחיים וממילא ישארו הילדים בין העכרים וילכו באמונתם ובדרכתם?

ביאור השאלה:

וסר א"ע לקידוש השם דהתם הוציאה את דדי והניקתו חלצ ועיין צו"ד סו"ס פ"א עיי"ש. וזהנהות ניימיניות פ"ה מהלי נרכות כתנז מפירש נשם ר"ת דונקדשתי נתוך בני ישראל אפילו קטנים נמשמע. ועיין נס"י לנז שלום הלי נ"י נשם רבו דונספקא ל"י אי קטנים נטרפים לעשרה לנידון זה לענין פרהסי עיי"ש. ונמנ"ח (מנזה רנ"ו) משמע דדוקא נגדולים היו פרהסי נעשרה.

באמת יש לחקור נמוות קידוש השם אם הדיון של ונקדשתי הוא גם על הקטנים, לנסור עצמם למיתה על קידוש השם. הרמב"ם נהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) וז"ל: כל נית ישראל מנזרים על קידוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי נתוך בני ישראל ומתהרים שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי וניארו המפרשים וכן נפרי חדש דהלשון כל נית ישראל היינו לנועוטי עכרים ומשמע דישראל אפילו קטנים. וכן מנאיתי בנימוקי מהר"י על הרמב"ם שפירש ג"כ כזה, "כל נית ישראל" פי אפילו קטנים כדמשמע נמדרש איכה וזי מנשה דאזה ואדעה דני דוח ההנוו שדריולח

וכן ראיתי נספר ענודת המלך הלי יסודי התורה פ"ה הלי אי וז"ל: ודייק רבינו לכתוב כל נית ישראל כדי לכלול גם הנשים שגם הם מנזרות על קדוש השם כמנזאר נסנהדרין שם וזי אחר. וזו הנויות אם ללא שניד לחומר זהו דהח